

BALOGH JENŐ: A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA ÉS MUNKÁSSÁGA

M. Tud. Akadémiát 103 év előtt a reformkor legnagyobb magyar államférfia, gróf Széchenyi István alapította a pozsonyi országgyűlésen 1825 november 3-án tett azzal a kijelentésével, hogy nagy vagyonának egyévi jövedelmét (60.000 forintot) a magyar nyelv további kiművelése és a tudományok ápolása végett a felállítandó Tudós Társaságnak ajándékozta. A példa gyors követésre talált és néhány év alatt, különösen Széchenyi Istvánnak állandó buzgólkodása folytán nemzeti adakozásból összegyűlt az az összeg, amely lehetővé tette, hogy az Akadémia mai szervezetének és alapszabályainak megállapítására kiküldött bizottság első tanácskozásait 1828 május és április havában megtarthatta és munkásságát 1831-ben megkezdhette.

Ez az Akadémia nem valamely uralkodónak, vagy nem a kormánynak alapítása, hanem a magyar nemzet adakozásából keletkezett és igazi nemzeti tudós társaság, amely éveken keresztül az akkori központi kormánynak ellenállásával és munkásságának első évtizedeiben az osztrák cenzúra zaklatásaival is küzdött.

Különösen az u. n. abszolutizmus korában 1849-1861-ig volt megbénítva az Akadémia munkássága és csak a nagy magyar államférfiak, gróf Széchenyi István, Deák Ferenc és mások erélyes ellenállása és előterjesztései biztosították azt, hogy szemben az osztrák kormány törekvéseivel az Akadémia magyar nyelven művelhette a tudományokat.

A kiegyezést követő 50 esztendő volt az Akadémia eddigi fénykora, amelyben a tudomány minden ágára kiterjedő nagy és széleskörű munkásságot fejtett ki.

E munkásságnak minden tudományág körére kiterjedő feltüntetése „*Az Akadémia első évszázada*” című kiadványban, két terjedelmes kötetben jelent meg. Különösen nagyarányú és úttörő tudományos működést fejtett ki Akadémiánk a nyelvtudományok, továbbá a történeti tudományok és a természettudományok némely ága terén. Ez úttörő munkásság köréből itt csak a két Bolyainak, Jánosnak és Farkasnak matematikai, néhai kiváló másodelnökünknek, Plósz Sándornak, külföldön is ismert jogtudományi és néhai elnökünknek, báró Eötvös Lórándnak, geofizikai és geodéziai kutatásait említem fel.

Már az első szervezéskor az alapítókkal egyetértve a szépirodalom felkarolása is tervbe volt véve és ugyanakkor működött nagy költőink, Kisfaludy Sándor és Károly, Vörösmarty Mihály, Kölcsey Ferenc, Berzsenyi Dániel és Kazinczy Ferenc is beválasztottak. Különösen a Kisfaludy-Társaság megalapítása óta a szépirodalom terén Akadémiánk munkássága inkább csak a pályázatokra és bírálatokra s időnként néhány kiváló költeménykötet kiadására szorítkozott, de az utóbbi évtizedekben is Akadémiánk több kitűnő költőt és írórt számíthatott tagjai közé és a Nagyjutalmat kilenc évenként kizárólag a szépirodalom munkásainak ítéljük oda, ezzel is kimutatván a nagyrabecsülést és tiszteletet, amellyel Kisfaludy, Vörösmarty, Petőfi, Arany János, Lévy József és legutóbb Vargha Gyula költészetének adózunk.

Az ú. n. proletárdiktatúra alatt Akadémiánk munkássága is hónapokig szünetelt, helyiségeinket lefoglalták és számos tagtársunk zaklatásoknak volt kitéve. Az 1919-et követő években pedig pénzünk értékének csökkenése folytán Akadémiánk is elvesztette 6,900.000 aranykoronát meghaladó tőkevagyonát, amely állampapírokban, hadikölcsönkötvényekben és földhitelintézeti értékpapírokban volt elhelyezve.

Az 1919-et követő években azonban lassanként elsősorban a magyar kormány, illetőleg a törvényhozás, de párhuzamosan a társadalom érdeklődése folytán is, anélkül, hogy gyűjtést rendeztünk, vagy propagandát indítottunk volna, teljesen önkéntesen megindult az adakozás az Akadémia céljaira és lehetővé tette tudományos kiadványaink folytatólagos megjelenését.

Legújabbban néhai bojári gróf Vigyázó Ferencnek két végrendelete, amelyek Akadémiánkat tették a nagy vagyon örökösévé, remélhetővé teszi, hogy a hagyatéki terhek kifizetése és az örökhagyó úr ellen indított perek befejezése után, Akadémiánk tudományos és nemzeti célokra e hagyaték jövedelméből jelentékeny összegeket fog majd fordíthatni.

Az Akadémia 1831-ben munkásságát hat tudományos osztályban kezdte

meg, most pedig három osztályban fejti ki. Az I. osztály a nyelv- és széptudományok (esztétika, irodalom, költészet) művelésére alapított, a II-ban a bölcséleti, társadalmi és történeti tudományok vannak egyesítve. A III-ban tagtársaink a matematikai- és természettudományokat művelik.

Az Akadémiának ezidőszerint kb. 225 belfogja és számos kültagja van. Az utóbbiak közt Társaságunk az ötvenes évek óta megválasztotta a külföldi tudományok legkiválóbb képviselőit.

Az Akadémiának évtizedek óta tekintélyes és nagyjelentőségű folyóiratai vannak (Budapesti Szemle, nyelvtudományi, irodalomtörténeti, történeti, hadtörténeti, közgazdasági, archaeologiai, matematikai és természettudományi folyóiratok); hivatalos folyóiratában az elnöki megnyitó beszédek és a bizottságok és osztályok munkásságáról szóló jelentéseket teszi közzé és Könyvkiadó Vállalatában 1876 óta eredeti és fordított jelentős munkákat juttat el a szélesebb olvasóközönség kezeihez.

Kiadványaink közül nagyjelentőségű az Etymologiai Szótár, mely a magyar nyelv fejlődésének és alakulásának évszázadok múlva is alapvető forrásműve.

Tagtársaink tudományos kutatásának eredményeit francia és német nyelven megjelenő folyóiratokban, valamint egyes kiadványainkhoz csatolt idegen nyelvű fordításokban tesszük hozzáférhetővé a külföldi tudósok részére, különösen ismertek ezen a réven és egyúttal más világ-részekben is keresettek természettudományi osztályunk folyóirata és más kiadványai.

Remélhető, hogy mihelyt a gróf Vigyázó-féle vagyon ma még vitás kérdéseinek tisztázása után Akadémiánk pénzügyi helyzete jelentékenyen kedvezőbbé fog változni, Akadémiánk tagjai munkásságukat új kutatási területekre is ki fogják terjeszteni és hogy Társaságunk fennakadás nélkül fog tovább haladni azon az úton, amelyet kitűnő elődeink évtizedek előtt megkezdtek.

A Magyar Tudományos Akadémia tagjai elméleti tudományos munkásságukon felül mindig nagy tevékenységet fejtettek ki a szorosabb értelemben vett tudományos *kutatások* terén is. E részben megemlítem néhai kiváló elnökünk, báró Eötvös Lóránd geodéziai kutatásait, amelyekről Akadémiánkban az 1901 május 12-én tartott ünnepi ülésen számolt be. Ezenfelül több tagtársunk, így Jerney János, Vámbéry Ármin, Stein Aurél és mások, külföldön is világszerte ismert kutatásokat végeztek, az 1914-ben megalakított balkáni (később keleti) bizottság tagjai egyes Balkán-államokban folytattak sok tudományos eredménnyel járó vizsgálódásokat; párhuzamosan Nagymagyarország területén pedig főleg archeológiai, geológiai és más természettudományi kutatások folytak.

Néhai gróf Vigyázó Ferencnek 1928 augusztusban kihirdetett két

végrendelete alapján remélhető, hogy a M. Tud. Akadémia pénzügyi helyzete néhány év múlva kedvezőbbé válik és így az Akadémiának módjában lesz tudományos kutatások támogatására is jelentékenyebb összegeket előirányozni. Az 1928 november 26-án tartott összes ülés husztagú bizottságot küldött ki e tárgyban véleményadás és javaslattétel végett.

E bizottság tárgyalta a különböző osztályok körébe tartozó óhajokat, kívánságokat és javaslatokat és több évre terjedőleg állapítja meg Akadémiánk tennivalóit a *kutatások* terén.

Amíg száz év előtt az Akadémiának első feladata volt a *magyar nyelv* kiművelése, újabban teljes tudatában vagyunk annak, hogy a magyar tudósoknak alapvető munkáit és a kutatások eredményeit a magyar kiadáson felül valamelyik *világnyelven* készült fordításban is közzé kell tenni. Így adta ki Akadémiánk német nyelven a külföldön is ismert kiváló geológus, id. Lóczy Lajos „*Geologische Studien im westlichen Serbien*” című munkáját, amely a Balkán-kutatások tárgyában kiküldött bizottságnak egyik kiadványa volt. Csak pénzügyi nehézségek akadályozzák azt, hogy más ilyen nagyobb terjedelmű munka is idegen nyelven közzététessék.

